

Pārskats par skaidrās naudas apriti un pieejamību Latvijā

Latvijas Bankas Naudas apgrozības pārvalde

Dati par centrālās bankas emitēto skaidro naudu – banknotēm un monētām – ļauj labāk izprast vairākus nozīmīgus tautsaimniecības attīstības aspektus. Šajā pārskatā sniegta informācija par skaidrās naudas neto emisiju¹, kā arī skaidrās naudas pieejamību – bankomātu u. c. skaidrās naudas izmaksas vietu skaitu un izvietojumu.

Šis pārskats tiek publicēts divas reizes gadā. Tajā analizētas skaidrās naudas tendences 2022. gada pirmajos sešos mēnešos (turpmāk – pārskata periods) salīdzinājumā ar iepriekšējiem periodiem.

Svarīgākais īsumā:

- pārskata perioda beigās Latvijas Bankas eiro banknošu un monētu neto emisija ir palielinājusies salīdzinājumā ar 2021. gada decembra beigām;
- centrālās bankas neto emitēto banknošu skaits bija lielāks nekā 2021. gada pirmajos sešos mēnešos un veidoja 84.3% no 2021. gadā kopumā emitēto banknošu skaita;
- eiro banknošu emisija pārskata periodā turpināja uzrādīt pozitīvu tendenci, pretēji novērotajam iepriekšējos gados, kad kopējā nominālvērtībā Latvijas Bankā tika iemaksāts vairāk banknošu, nekā laists apgrozībā;
- pārskata periodā Latvijas Banka ir emitējusi eiro banknotes 134.3 milj. eiro vērtībā, galvenokārt saistībā ar 50 eiro un 20 eiro banknošu emisijas pieaugumu;
- saskaņā ar Latvijas Bankas ekspertu vērtējumu Krievijas iebrukums Ukrainā² šā gada sākumā ir viens no noteicošajiem iemesliem eiro banknošu emisijas pieaugumam;
- attiecībā uz skaidrās naudas pieejamību – Latvijā pārskata perioda beigās iedzīvotājiem bija pieejami 894 bankomāti, no tiem 387 ne tikai ar izmaksas, bet arī ar iemaksas funkcionalitāti;
- kredītiestāžu bankomātu tīkla kopējais pārklājums nodrošināja, ka 99% Latvijas iedzīvotāju bankomāts bija pieejams ne tālāk kā 20 kilometru attālumā.

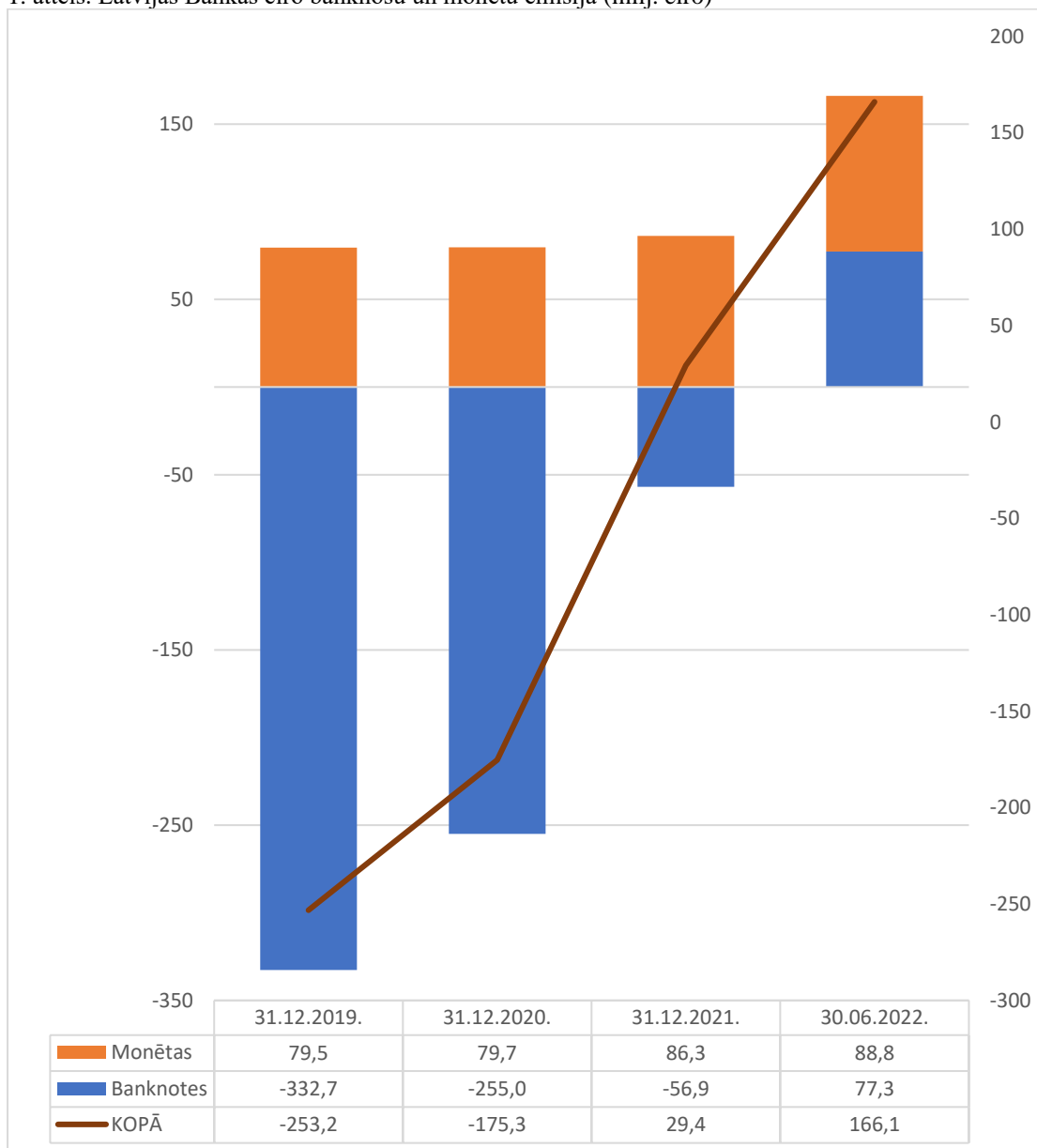
Skaidrās naudas emisija

Pārskata perioda beigās ir palielinājusies Latvijas Bankas eiro banknošu neto emisija no negatīvas (–56.9 milj. eiro) 2021. gada beigās līdz 77.3 milj. eiro 2022. gada 30. jūnijā. Savukārt Latvijas Bankas eiro monētu emisija palielinājās no 86.3 milj. eiro 2021. gada beigās līdz 88.8 milj. eiro 2022. gada 30. jūnijā. Tādējādi 2022. gada 30. jūnijā Latvijas Bankas eiro banknošu un monētu emisija bija 166.1 milj. eiro (sk. 1. att.).

¹ Neto emisija ir visas izmaksātās banknotes vai monētas, atskaitot visas iemaksātās banknotes vai monētas centrālajā bankā noteiktajā laika periodā (t. i., starpība starp centrālās bankas laistajām apgrozībā un saņemtajām naudas zīmēm). Rādītājs parasti tiek rēķināts uz konkrētu datumu vai par noteiktu laika periodu.

² Vēsturiski novērots, ka pieprasījums pēc skaidrās naudas palielinās sociāli politisku vai ekonomisku krīžu gadījumos, iedzīvotājiem nodrošinoties ar skaidrās naudas uzkrājumiem.

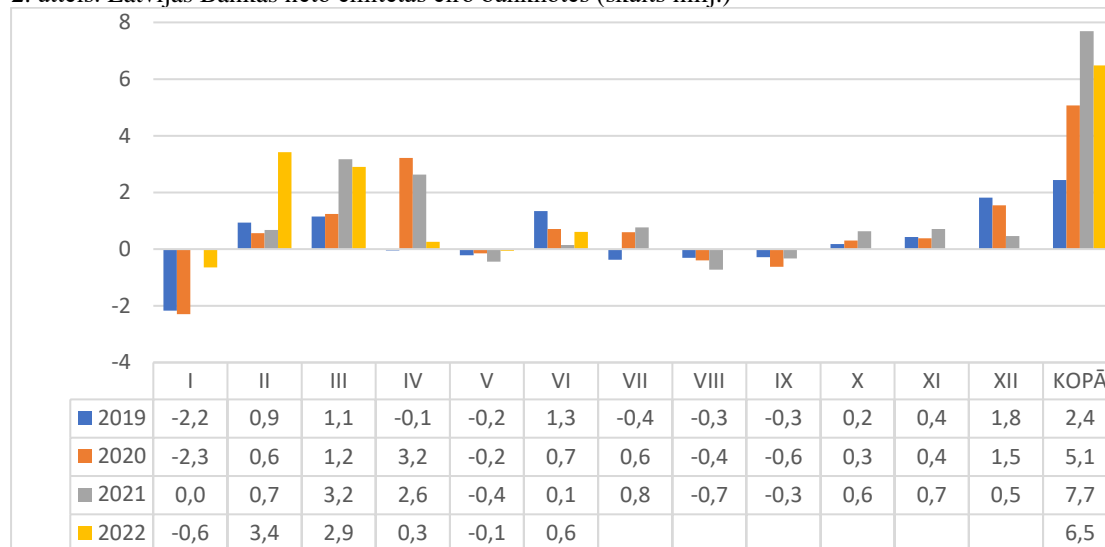
1. attēls. Latvijas Bankas eiro banknošu un monētu emisija (milj. eiro)

Banknošu emisija

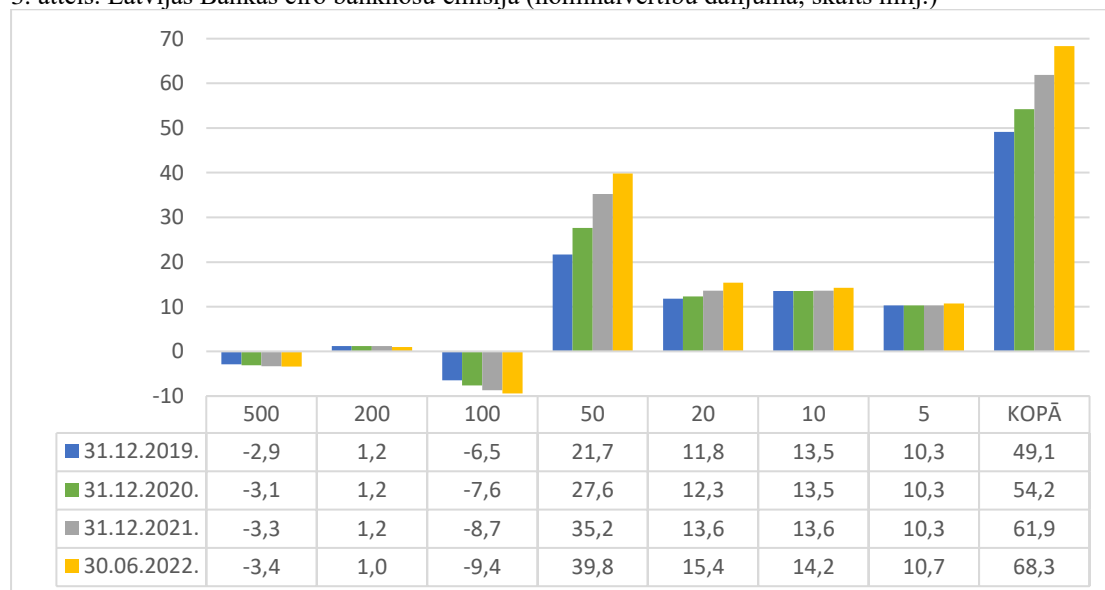
Pārskata periodā Latvijas Bankas neto emitēto banknošu skaits bija lielāks nekā 2021. gada pirmajos sešos mēnešos (sk. 2. att.). Pārskata periodā Latvijas Banka ir emitējusi 6.5 milj. banknošu (84.3% no 2021. gada kopējā emitētā banknošu apjoma). Krievijas iebrukums Ukrainā ir viens no noteicošajiem iemesliem neto emitēto eiro banknošu skaita pieaugumam šā gada sākumā.

2. attēls. Latvijas Bankas neto emitētās eiro banknotes (skaits milj.)

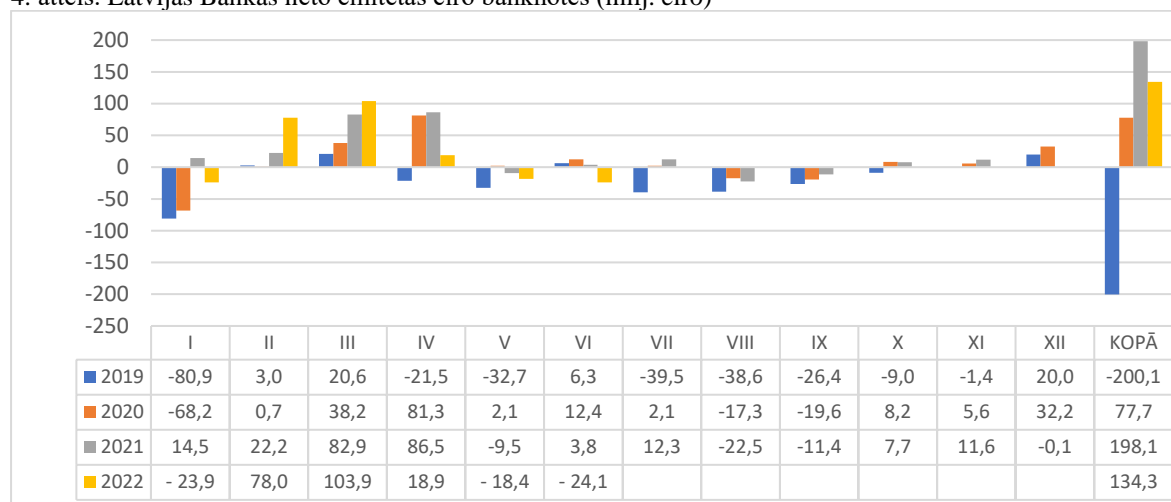
Latvijas Bankas neto emisija banknošu skaita ziņā (sk. 3. att.) pārskata perioda beigās salīdzinājumā ar 2021. gada decembra beigām pieauga par 10.5% (līdz 68.3 milj. banknošu). Visvairāk no Latvijas Bankas emitētajām eiro banknotēm apgrozībā 2022. gada jūnija beigās bija 50 eiro un 20 eiro banknotes (attiecīgi 39.8 milj. un 15.4 milj.).

3. attēls. Latvijas Bankas eiro banknošu emisija (nominālvērtību dalījumā; skaits milj.)

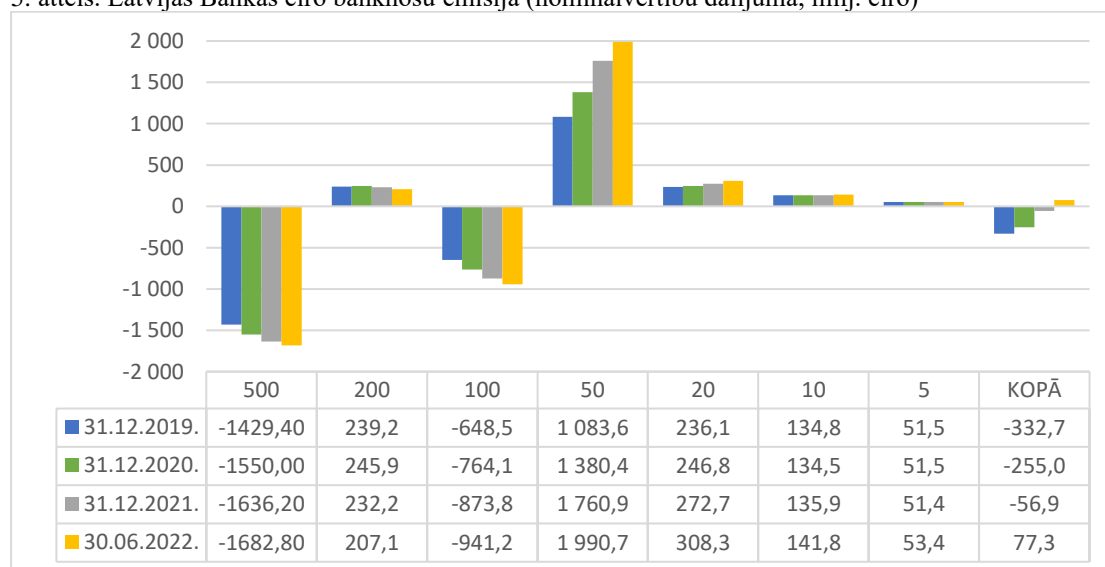
Arī eiro banknošu emisija pārskata periodā atšķirībā no iepriekšējiem periodiem turpināja uzrādīt pozitīvu tendenci (sk. 4. att.). Pārskata periodā Latvijas Banka emitēja eiro banknotes 134.3 milj. eiro vērtībā, galvenokārt palielinoties 50 eiro un 20 eiro banknošu emisijai.

4. attēls. Latvijas Bankas neto emitētās eiro banknotes (milj. eiro)

Pārskata perioda beigās par 134.2 milj. eiro bija palielinājusies Latvijas Bankas eiro banknošu emisija (sk. 5. att.), ko veido 50 un 20 eiro banknošu pozitīvā emisija. 2022. gada 30. jūnijā Latvijas Bankas eiro banknošu emisija bija pozitīva, bet iepriekš – negatīva.

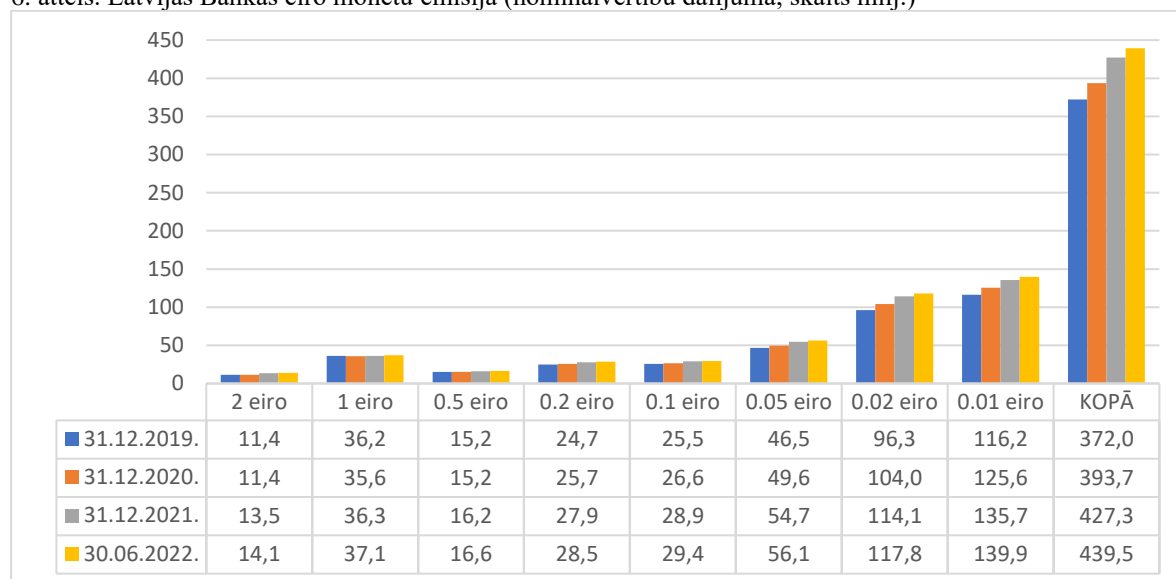
5. attēls. Latvijas Bankas eiro banknošu emisija (nominālvērtību dalījumā; milj. eiro)

Monētu emisija

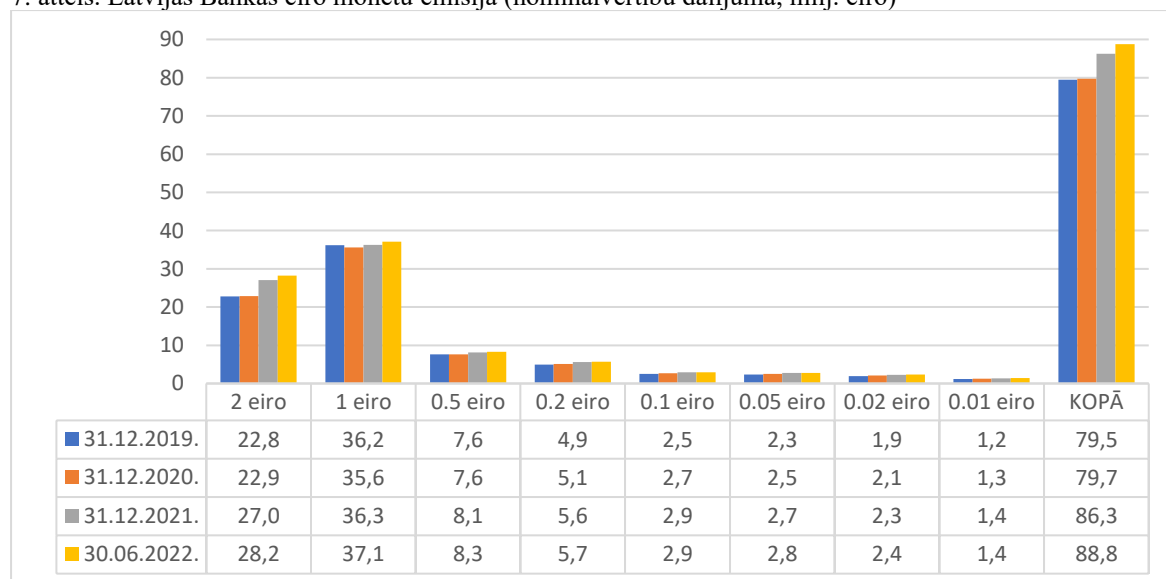
Emitēto eiro monētu skaits pārskata perioda beigās salīdzinājumā ar 2021. gada decembri ir palielinājies par 12.1 milj. gab. jeb 2.8% (sk. 6. att.). Emisijas pieaugums ir vērojams visu nominālvērtību monētām.

6. attēls. Latvijas Bankas eiro monētu emisija (nominālvērtību dalījumā; skaits milj.)

Pārskata periodā par 2.5 milj. eiro palielinājusies Latvijas Bankas monētu emisija (sk. 7. att.), galvenokārt saistībā ar pozitīvo 1 eiro un 2 eiro monētu emisiju.

7. attēls. Latvijas Bankas eiro monētu emisija (nominālvērtību dalījumā; milj. eiro)

Skaidrās naudas pieejamība

Skaidrā nauda ir nozīmīgs maksāšanas, kā arī uzkrājumu veidošanas līdzeklis. Skaidrās naudas piekļuves avoti ir kredītiestāžu bankomāti, kredītiestāžu filiāles, VAS "Latvijas Pasts" nodrošinātie skaidrās naudas pakalpojumi un skaidrās naudas izmaksa pie tirgotāja jeb *cash-back* pakalpojums.

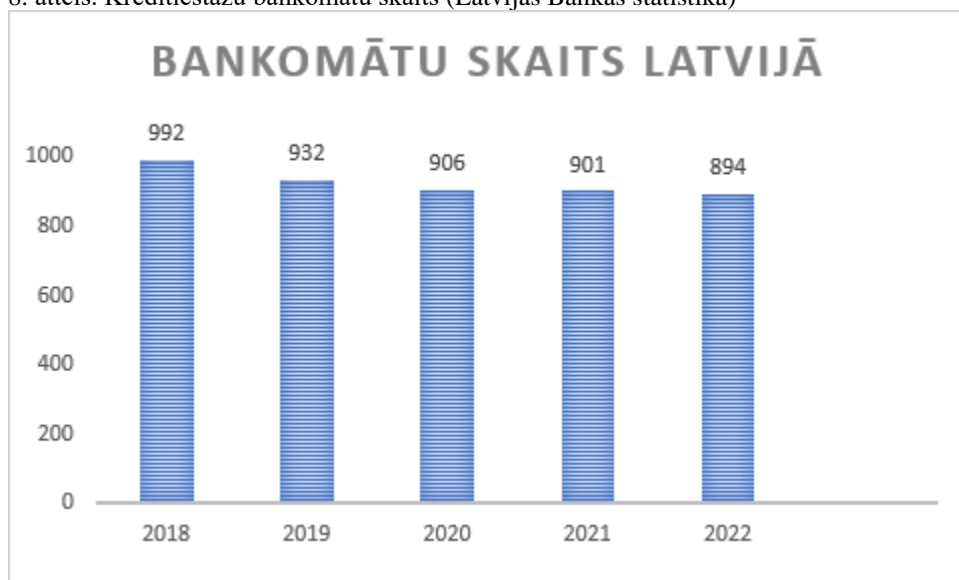
Galvenais skaidrās naudas pieejamības nodrošināšanas avots ir kredītiestāžu bankomāti. Ņemot vērā, ka to skaits pēdējos gados pakāpeniski samazinājās (sk. 8. att.), 2021. gada septembrī finanšu sektors – Latvijas Banka, Finanšu nozares asociācija un lielākās komercbankas ar plašāko bankomātu tīklu – noslēdza sadarbības memorandu, kura mērķis bija nodrošināt skaidrās naudas pieejamību iedzīvotājiem visā Latvijas

teritorijā, nosakot minimālās skaidrās naudas pieejamības un sasniedzamības prasības. Memoranda parakstītāji vienojās par šādu rīcību, lai nodrošinātu skaidrās naudas pieejamību visā Latvijas teritorijā:

- saglabāt esošo bankomātu tīklu, nesamazinot bankomātu skaitu vairāk kā par 5% līdz 2023. gada 1. janvārim;
- veidojot bankomātu tīklu, kopumā ievērot ne vairāk kā 20 kilometru attālumu taisnā līnijā līdz tuvākajam bankomātam no jebkuras vietas Latvijā 99% Latvijas iedzīvotāju;

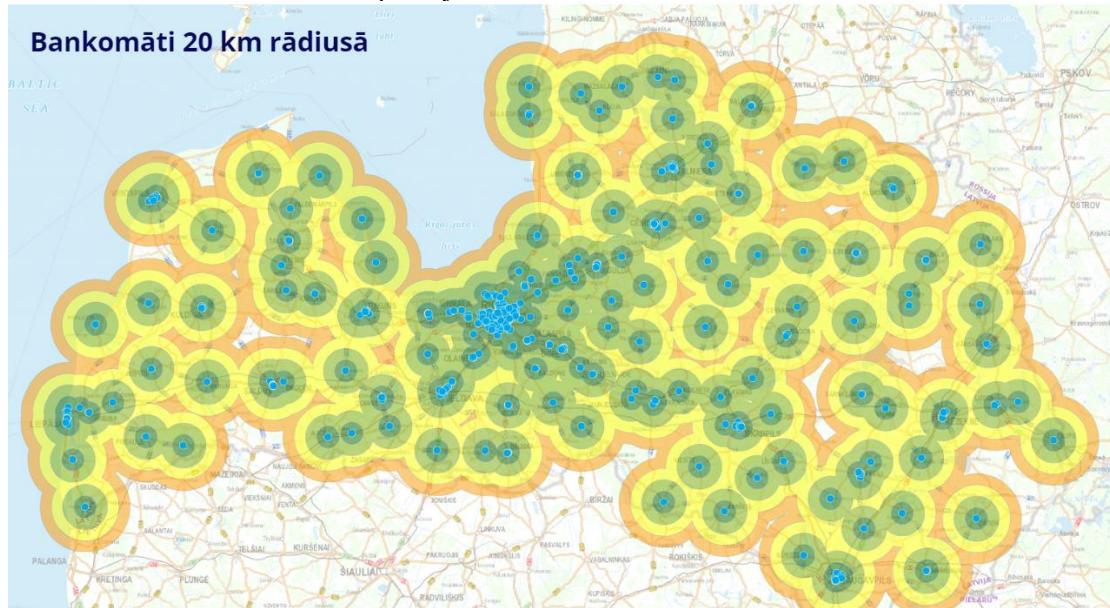
noteikt atbilstošu bankomātu faktiskās pieejamības laiku patērētāju interesēs (katru dienu vismaz 12 stundu).

8. attēls. Kredītiestāžu bankomātu skaits (Latvijas Bankas statistika)

No 894 bankomātiem 387 ir ne tikai ar izmaksas, bet arī ar iemaksas funkcionalitāti. Kredītiestāžu bankomātu tīkla kopējais pārklājums nodrošina, ka 99% no Latvijas iedzīvotājiem bankomāts ir pieejams ne tālāk kā 20 kilometru attālumā. Pārskata periodā šis rādītājs nav mainījies (sk. 9. att.).

9. attēls. Kredītiestāžu bankomātu pārklājums 20 km rādiusā no to atrašanās vietas

Latvijas Banka sadarbībā ar citiem finanšu sektora dalībniekiem turpinās pasākumus skaidrās naudas pieejamības nodrošināšanai, ņemot vērā, ka skaidrās naudas pieejamība ir arī ekonomiskās drošības jautājums.